

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosa
mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-2300/2022. számú ügyben
a Zala Megyei Szivárvány Egyesített Szociális Intézmény
Napsugár Otthonában tett látogatással összefüggésben

*Előadók: Dr. Izsó Krisztina
Dr. Mézes Norbert
Dr. Rostás Rita*

Érintett szervek:

- Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság
- Zala Megyei Szivárvány Egyesített Szociális Intézmény Napsugár Otthona

2022.

Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus jelentése

az AJB-2300/2022. számú ügyben

Előadó: Dr. Izsó Krisztina

A nemzeti megelőző mechanizmus feladatait ellátó alapvető jogok biztosának munkatársai 2021. november 23-án a Civil Konzultációs Testület tagjainak javaslatára előre be nem jelentett látogatást tettek a Zala Megyei Szivárvány Egyesített Szociális Intézmény Napsugár Otthonában.

A vizsgálat a koronavírus-járvány miatt időben korlátozott volt, egynapos rövid látogatás keretében igyekezett feltárni a tárgyi és személyi feltételeket az intézmény bejárása, a személyzettel és az ellátottakkal folytatott interjúk, valamint az elkért dokumentumok alapján.

Figyelemmel arra, hogy az Otthonban lakó valamennyi személy gondnokság alatt állt, az intézményi feltételek és körülmények feltárása mellett a vizsgálat az iratok alapján hangsúlyt fektetett a gondnokság alá helyezési eljárás garanciáira. Ezzel összefüggésben a jelentés – az Ajbt. 1. § (3) bekezdését szem előtt tartva – figyelemmel van a Fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló Egyezmény (CRPD) rendelkezéseire is.

1. Az eljárás megindulása

A 2011. évi CXLIII. törvénnyel kihirdetett, kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének (a továbbiakban: Jegyzőkönyv) 1. cikke értelmében, annak „*célja egy olyan rendszer létrehozása, amelyben független nemzetközi és nemzeti testületek – a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából – olyan helyszínekre látogatnak el rendszeresen, ahol embereket fosztanak meg a szabadságuktól*”.

A Jegyzőkönyv 3. cikke szerint – az 1. cikkben megfogalmazott cél megvalósítása érdekében – valamennyi „*részes állam belföldi szinten létrehoz, kijelöl vagy fenntart egy vagy több látogató testületet (a továbbiakban: nemzeti megelőző mechanizmus) a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozása érdekében*”.

Magyarországon 2015. január 1-jétől nemzeti megelőző mechanizmusként az alapvető jogok biztosa jár el, aki az említett feladatainak teljesítése során a fogvatartási helyeken a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot beadvány és alapvető joggal összefüggő visszasság hiányában is rendszeresen vizsgálja.¹

A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmának érvényesítésétől a nemzet létét fenyegető különleges körülmények vagy szükségállapot/veszélyhelyzet esetén sem lehet eltérni.² Erre a Kínzás és Más Kegyetlen, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőző Albizottság (a továbbiakban: SPT) is rámutatott 2020. április 7-én kiadott CAT/OP/10 számú Tanácsában³ (a továbbiakban: 2020. évi SPT Tanács). Az SPT Tanács szerint az egyes országokban működő nemzeti megelőző mechanizmusok maguk

¹ Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 39/A. § és 39/B. § (1) bekezdés

² Ld. a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény (kihirdette: az 1988. évi 3. tvr.) 2. cikk 2. pontját, valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (kihirdette: az 1976. évi 8. tvr.) 4. és 7. cikkét.

³ Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic (7 April 2020) [CAT/OP/10]

dönthetnek a járványhelyzetben az általuk legmegfelelőbbnek tartott intézkedésekről, ugyanakkor a testület szerint – a speciális helyzetben szükséges korlátozások tiszteletben tartása mellett – folytatniuk kell látogatási tevékenységüket.⁴ Ezt 2021. június 18-án kiadott további Tanácsaiban (a továbbiakban: 2021. évi SPT Tanács) a testület ismételten leszögezte.⁵

A látogatásra a 27/2021. (I.29.) Korm. rendelettel 2021. február 8-tól kezdődően a koronavírus-világjárvány következményeinek elhárítása érdekében kihirdetett veszélyhelyzet alatt került sor.

1.1. A látogatás helyszínének kiválasztása

A Jegyzőkönyv 20. cikk e) pontja szerint a nemzeti megelőző mechanizmus (továbbiakban: NMM) feladatai teljesítése érdekében a felkeresni kívánt helyeket és a meghallgatni kívánt személyeket szabadon kiválaszthatja.

Az NMM mellett szervezett Civil Konzultációs Testület (CKT) tagjai a CKT Ügyrend 6. § a) és b) pontja szerint kérték a Zala Megyei Szivárvány Egyesített Szociális Intézmény Napsugár Otthona (8773 Pölöskefő, Petőfi út 6.) vizsgálatát, a hozzájuk beérkezett jelzés alapján.

1.2. A nemzeti megelőző mechanizmus hatásköre

A Jegyzőkönyv 4. cikk 1. bekezdése értelmében a nemzeti megelőző mechanizmus Magyarország joghatósága és ellenőrzése alatt álló bármely olyan helyen látogatásokat folytathat, ahol az embereket valamely állami hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával fosztják vagy foszthatják meg személyes szabadságuktól (a továbbiakban: fogvatartási helyek). A 4. cikk 2. bekezdése szerint a Jegyzőkönyv alkalmazásában a szabadságelvonás mindennemű fogva tartást vagy bebörtönzést jelent, valamint egy személy elhelyezését olyan állami vagy magántulajdonú őrizetbe vételi környezetben, amelyet az illető valamilyen bírói, közigazgatási vagy más hatóság utasítására önként nem hagyhat el.

A Jegyzőkönyv nem sorolja fel kifejezetten a nemzeti megelőző mechanizmusok által meglátogatandó fogvatartási helyeket, és ezt a fogalmat tág értelemben használja. A kifejezés magában foglalja a büntető igazságszolgáltatási rendszer ún. „hagyományos” fogvatartási helyeit, és olyan más, a Jegyzőkönyv 4. cikke által a fogalomba bevont intézményeket, mint a pszichiátriai ellátást nyújtó kórházak, a fogyatékkal élő személyek otthona, az idősek számára ellátást nyújtó otthonok, a szakellátást nyújtó gyermekintézmények.⁶

A Jegyzőkönyv szövegének kidolgozása során a Munkacsoport ülésén egyetértés volt abban, hogy a fogvatartás fogalmába a „nem szokásosan” ide értett helyeket, valamint nem csak az állami fenntartásba eső intézményeket kell beleértetni, a különböző nézőpontok arra vonatkoztak, hogy mennyiben fog a definíció tágabb vagy szűkebb kört felölelni, illetve kell-e esetleg tág fogalomalkotás esetén kivételeket meghatározni.⁷

Malcolm Evans, a Kínzás és Más Kegyetlen, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzési Albizottság (továbbiakban: Albizottság) korábbi elnöke által az ENSZ-Közgyűlés 71. ülészakán, 2016. október 18-án tett nyilatkozat⁸ hangsúlyozta, hogy az Albizottság

⁴ 2020. évi SPT Tanács 6. és 7. pont

⁵ Follow-up advice of the Subcommittee to States Parties and national preventive mechanisms relating to the coronavirus disease (COVID-19) pandemic (18 June 2021) [CAT/OP/12]

⁶ Antenor Hallo de Wolf: Visits to Less Traditional Places of Detention: Challenges under the OPCAT

Az Internetről történt letöltés helye:

<http://projects.essex.ac.uk/ehrr/V6N1/HallodeWolf.pdf>

⁷ E/CN.4/1993/28, 2 December 1992, Report of the Working Group on the Draft Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 39-40. pontok. A Munkacsoport ezen ülésén végleges szövegtervezet még nem született, az ülés jegyzőkönyve arra utal, hogy a fogvatartási hely fogalmának kidolgozására vonatkozó vitát a későbbiek során folytatni kell.

⁸ Statement by Sir Malcolm Evans, Chairperson of the Subcommittee on prevention of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment at the 71st session of the General Assembly

Az Internetről történt letöltés helye:

mandátuma nemcsak a formális értelemben vett fogvatartási helyekre terjed ki, hanem minden olyan helyre, amelyet az emberek szabad elhatározásukból nem hagyhatnak el. A nyilatkozat szerint a fogvatartási hely definícióját tágan kell értelmezni, azok a helyek is beleértendők, ahol harmadik személyek de facto fogvatartanak személyeket, ha ez állami hatóság által vagy állami felügyelet mellett történik. A Jegyzőkönyv 11. cikkének 1. a) pontja szerint a Megelőzési Albizottság a 4. cikkben hivatkozott helyekre látogat, vagyis az általa meglátogatott fogvatartási helyek definíciója megegyezik a Jegyzőkönyv 4. cikke szerinti – a részes államok nemzeti megelőző mechanizmusai által meglátogatott – fogvatartási hely definíciójával. Ennek megfelelően a Megelőzési Albizottság értelmezése az általa látogatott fogvatartási hely definíciója tekintetében a nemzeti megelőző mechanizmusokra is irányadó.

A kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottság (CPT) által 2020. december 21-én kiadott Factsheet⁹ kiemeli, hogy a szociális intézményekben a „de facto” fogvatartás megvalósul, ha az ellátottak formálisan beleegyezésükkel élnek az intézményben, de a gyakorlatban nem hagyhatják el azt szabadon. A gondnokság alatt álló, cselekvőképtelen személyek szabadságuktól megfosztott személyeknek tekintendők abban az esetben, ha az elhelyezéshez ők maguk nem, hanem a gondnokuk adta beleegyezését.

E körülményekre tekintettel a Zala Megyei Szivárvány Egyesített Szociális Intézmény Napsugár Otthona (a továbbiakban: Otthon) fogvatartási helynek minősül, ezért az alapvető jogok biztosának vizsgálati hatásköre az Ajbt. 39/B. § (1) bekezdése értelmében fennáll.

1.3. A látogatás célja

A látogatás célja az Intézményben a szabadságuktól megfosztott fogyatékossgal élő személyekkel való bánásmód vizsgálata volt, annak érdekében, hogy a védelmük a kínzással és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmóddal vagy büntetéssel szemben szükség szerint megerősödjön.

A látogatás célja volt továbbá a CKT tagjai által tett jelzésben foglaltak vizsgálata, a látogatás ellenőrizte az ellátottak számára biztosított tárgyi körülményeket, és ellátásuk személyi feltételeit.

1.4. Az érintett alapvető jogok

- Az élethez és emberi méltósághoz való jog: *„Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”* [Alaptörvény II. cikk]
- A kínzás, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma: *„Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgaságban tartani.”* [Alaptörvény III. cikk (1) bekezdés]
- A magán- és családi élethez fűződő jog: *„Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.”* [Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés]
- A tulajdonhoz való jog: *„Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár.”* [Alaptörvény XII. cikk (1) bekezdés]
- A testi és lelki egészséghez való jog: *„Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.”* [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés]

<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=20741&LangID=E>

⁹ CPT/Inf(2020)41(2. pont)

1.5. Az alkalmazott nemzeti és nemzetközi jogforrások, iránymutatások

- Magyarország Alaptörvénye
- 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról (Ajbt.)
- 2011. évi CXLIII. törvény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni Egyezmény Fakultatív Jegyzőkönyvének kihirdetéséről
- 2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.)
- az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV törvény (a továbbiakban: Eütv.)
- a pszichiátriai betegek intézeti felvételének és az ellátásuk során alkalmazható korlátozó intézkedések szabályairól szóló 60/2004. (VII.6.) ESzCsM rendelet
- a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM rendelet)
- Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic (7 April 2020) [CAT/OP/10]
- Follow-up advice of the Subcommittee to States Parties and national preventive mechanisms relating to the coronavirus disease (COVID-19) pandemic (18 June 2021) [CAT/OP/12]

1.6. A látogatás módszere, a vizsgálat szempontjai

Az NMM alapvető feladata, hogy a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából a Jegyzőkönyv 4. cikke szerinti fogvatartási helyeken a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot vizsgálja.

A látogatócsoport tagjai a következő módszereket alkalmazták:

- a) dokumentumok bekérése, helyszíni iratbetekintés, fényképfelvételek készítése;
- b) az elhelyezés fizikai körülményeinek vizsgálata;
- c) az ellátottak, az Otthon személyi állományának tagjai és vezetői személyes meghallgatása, előzetesen kidolgozott, iránymutatásként szolgáló kérdéssorok alapján.

A látogatócsoport tagjai 10 elláttal és a személyzet 5 tagjával készítettek interjút.

1.7. Szankciók tilalma

A Jegyzőkönyv 21. cikke értelmében semmilyen hatóság és tisztviselő nem rendelhet el, nem alkalmazhat, nem engedélyezhet, és nem tűrhet el semmilyen személy vagy szervezet elleni szankciót, ha az illető a nemzeti megelőző mechanizmussal akár valós, akár hamis információkat közölt, és az adott személyt vagy szervezetet semmiféle más jellegű hátrány sem érheti.

1.8. A látogatás időpontja

2021. november 23.

1.9. A látogatás résztvevői

- Dr. Izsó Krisztina, jogász
- Dr. Mézes Norbert, jogász
- Dr. Rostás Rita, pszichológus

2. Tényállás és megállapítások

2.1. Az intézmény alapadatai

Az Otthon a Zala Megyei Egyesített Szociális Intézmény telephelye, amelynek fenntartója a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, irányító szerve a látogatás időpontjában az Emberi Erőforrások Minisztériuma.

A Napsugár Otthon a Zala megyei Pölöskefő településen, a távolsági busz megállójának közvetlen közelében, egy egyszintes kastélyépületben található.

Az Otthon fogyatékossgal élők számára ápoló-gondozó ellátást, valamint rehabilitációs intézményi ellátást nyújt. Az Otthon Szervezeti és Működési Szabályzata, valamint Házi rendje szerint¹⁰ az ápoló-gondozó ellátás engedélyezett férőhelyeinek száma 23. A rehabilitációs intézményi ellátás férőhelyeinek száma 9.

2.2. Az ellátottak

2.2.1. Létszám

A látogatáskor az Otthonban 31 ellátott élt.

A lakók nem és kor, valamint fogyatékossg szerinti megoszlására vonatkozó adatokat az alábbi táblázatok tüntetik fel:

Életkor	18-39 év	40-59 év	60-64 év	65-69 év	Összesen
Nő	6	7	2	1	16
Férfi	6	9	0	0	15

Fogyatékossg	Enyhe értelmi fogyatékossg	Középsúlyos értelmi fogyatékossg	Súlyosan halmozottan fogyatékos	Összesen
Nő	3	10	3	16
Férfi	4	8	3	15

A súlyosan halmozott fogyatékossgal élő ellátottak között egy autizmus spektrum zavarral élő fiatal férfi is volt.

2.2.2. Gondnokság

A Napsugár Otthonban élő valamennyi lakó a cselekvőképességet teljesen vagy részlegesen korlátozó gondnokság alatt állt. Emiatt, és arra is figyelemmel, hogy az NMM eddigi tapasztalatai alapján bentlakásos intézményekben kiugróan magas a gondnokság alatt álló személyek száma, az NMM ebben az intézményben is megvizsgált néhány, a gondnokság alá helyezésre, illetve a gondnokság felülvizsgálatára vonatkozó dokumentumot. Gondnokság megszüntetése iránti eljárás nem volt folyamatban egyetlen ellátott tekintetében sem.

A gondnokság alá helyezés felülvizsgálata iránt indított perek iratait több gondnokolt esetében is megvizsgálva, az NMM tapasztalata az volt, hogy a felperes Kormányhivatal a keresetben szakértővel kívánta bizonyítani, hogy az alperes „*ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – mentális zavara következtében – tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent-e, továbbá a választójog gyakorlásához szükséges belátási képessége tartósan vagy időszakonként nagymértékben csökkent-e*”. Az egyik gondnokolt ügyében az igazságügyi pszichiáter és neurológus

¹⁰ Szervezeti és Működési Szabályzat II. fejezet 2.1. pont, Házi rend 1. o. (Bevezető)

szakértő kirendeléséről szóló bírósági végzés a szakértő feladatává tette az alperes mentális állapotának megítélésén túl azt is, hogy nyilatkozzon arra vonatkozóan, hogy a mentális állapota a belátási képességére milyen hatással van. A végzés alapján a szakértőnek arról is nyilatkoznia kellett, hogy *„amennyiben az alperes gondnokság alá helyezése csupán meghatározott ügycsoport(ok)ban indokolt, megállapíthatók-e a kereseti kérelemben megjelölt azon személyi ill. vagyoni jellegű ügycsoportok, melyekben a cselekvőképesség korlátozása indokolt”*.

Az iratok az egyik ellátott esetében arról is tanúskodtak, hogy számára a gondnokság felülvizsgálata iránt indított perben ügygondnok került kinevezésre.

Annak megítélése, hogy az ellátott fogyatékosága a belátási képességet – akár az ügyei vitelének, akár a választójog gyakorlásának tekintetében – mennyiben befolyásolja, nem az igazságügyi orvosszakértő által megválaszolandó kérdés, hanem olyan jogkérdés, amelyben az ügyben eljáró bírónak kell döntenie. Hasonlóan, részleges korlátozás esetén nem lehet a szakértő feladata az, hogy kiválassza a megjelölt összes ügycsoport közül azokat, amelyekben a cselekvőképesség korlátozása indokolt. Annak megítélése, hogy az orvos szakértő által megállapított fogyatékoság miatt mely ügycsoportokban merülhet fel a cselekvőképesség korlátozása, már nem a szakértő feladatkörébe tartozik, hanem a bíró által eldöntendő jogkérdés.

A Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló Egyezmény (angol nyelvű elnevezésének rövidítésével a továbbiakban: CRPD) 12. cikkének 2. pontja szerint „A részes államok elismerik, hogy a fogyatékosággal élő személyeket az élet minden területén másokkal azonos alapon megilleti a jog- illetőleg cselekvőképesség.” A 3. pont szerint „A részes államok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a fogyatékosággal élő személyek cselekvőképességének gyakorlásához esetlegesen szükséges segítség hozzáférhetővé váljon.” A 4. pont alapján „A részes államok biztosítják, hogy a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó valamennyi intézkedés, a nemzetközi emberi joggal összhangban, megfelelő és hatékony biztosítékokat tartalmaz a visszaélések megelőzésére. Az ilyen biztosítékok garantálják, hogy a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó intézkedések tiszteletben tartják a személy jogait, akaratát és választásait, összeférhetetlenségtől és indokolatlan befolyástól mentesek, arányosak és a személy körülményeire szabottak, a lehető legrövidebb időre vonatkoznak, továbbá hogy a hatáskörrel rendelkező, független és pártatlan hatóság vagy igazságügyi szerv rendszeresen felülvizsgálja azokat. A biztosítékok azzal arányosak, amilyen mértékben az adott intézkedések érintik a személy jogait és érdekeit.”

A CRPD Bizottság az 1. számú Általános kommentárban hangsúlyozta, hogy a fogyatékoság orvosi szempontú megítéléséről az emberi jogi modelljére történő paradigmaváltás feltételezi a helyettes döntéshozatalról a támogatott döntéshozatalra történő hangsúly eltolódást.¹¹ A Bizottság arra is rámutatott, hogy a támogatott döntéshozatal kialakítása a helyettes döntéshozatal fenntartása mellett nem felel meg a 12. cikknek.¹²

A CRPD 12. cikk 4. pontjában hivatkozott biztosítékok mibenlétét az 1. számú Általános Kommentár nem részletezi. A CRPD egyes rendelkezéseiről írt kommentár¹³ ebben a tekintetben rámutat arra, hogy a független és pártatlan hatóság vagy igazságügyi szerv általi rendszeres felülvizsgálat magában foglalja a cselekvőképesség korlátozására, gondnokság alá helyezésre vonatkozó perek gyakorlatának felülvizsgálatát, ahol sok esetben nem az érintett személy „akaratát és preferenciáit”, hanem „legjobb érdekeit” előtérbe helyező ügygondnok jár el.

A CRPD Bizottság által a CRPD Fakultatív Jegyzőkönyvének 6. cikke alapján lefolytatott, Magyarországot érintő vizsgálatáról szóló jelentése rámutatott arra, hogy a gondnoksági perek – bár az alperes személyes meghallgatása mellett, a személyi és környezeti tényezők értékelésével – döntően a pszichiáter szakértő által készített szakvéleményen alapulnak.¹⁴

¹¹ CRPD/C/GC/1 I./3. pont

¹² CRPD/C/GC/1 III./28. pont

¹³ The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, A Commentary (Edited by Ilias Bantekas, Michael Ashley Stein, Dimitris Anastasiou), 12. cikkhez fűzött magyarázat (Lucy Series and Anna Nielsson) 6.3 pont, 372. o.

¹⁴ CRPD/C/HUN/IR/1 IV. A./29. pont

A fentiek alapján az NMM fontosnak tartja felhívni figyelmet arra, hogy – amint azt korábbi jelentésében¹⁵ már megfogalmazta – a gyámhatóság hatáskörébe tartozó ügyek intézése során a szociális bentlakásos intézményben élő 18. életévüket betöltött ellátottak esetében azon ügycsoportok tekintetében, amelyek esetén a cselekvőképesség korlátozása nem indokolt, kérelemre lehetőség van támogató kirendelésére. Az NMM ezen túlmenően felhívja a figyelmet arra is, hogy a gondnokság alá helyezés, illetve gondnokság felülvizsgálata esetén a kereseti kérelem a szakértői bizonyítás tekintetében csak a szakértői megítélést igénylő kérdésekre terjedjen ki.

Az NMM tudomással bír¹⁶ arról, hogy a gondnoksági perekben végzett igazságügyi pszichiáter szakértői tevékenységre alkalmazandó módszertani levél kidolgozása folyamatban van, ezért erre ebben a jelentésben nem tesz külön javaslatot.

2.2.3. Bekerülés az Otthonba, elhelyezés

A személyzet elmondása szerint az ellátottak elhelyezésére általában a gondnok vagy egy családtag nyújt be kérelmet. A kérelem benyújtását követően az ellátottat a beköltözést megelőzően otthonában meglátogatják, megállapítják a kérelemben leírtak helyállóságát, pontosítják az információkat.

A meghallgatott ellátottak közül többen megerősítették, hogy nem ők akartak beköltözni az Otthonba. Az egyik ellátott azt mondta, hogy a gondnoka akarta, hogy ide jöjjön, egy másik ellátott csak annyit mondott, hogy nem ő akart beköltözni, de amikor a személyzet tagja benyitott a szobába, nem folytatta a mondatot.

Több olyan ellátott volt, aki másik otthonból érkezett. Az áthelyezés vagy azért történt, mert ott nem tudott kijönni a többi lakóval (itt ebben látható némi javulás), vagy például azért, mert a barátját ideköltöztették, és így tudták biztosítani, hogy a két személy továbbra is együtt maradjon. Ez az ellátott a korábbi otthonban jobban érezte magát, de valamennyire már megszokta ezt is az eltelt 5 év alatt.

Az NMM felhívja a figyelmet arra, hogy az ellátottak intézményi elhelyezése során figyelembe kell venni a gondnokság alatt álló személy akaratát és szándékát a beköltözés során, és azt a körülmények vizsgálatára vonatkozó látogatáskor fel kell tárni. A CRPD 19. cikkének a) pontja szerint „a fogyatékossgal élő személyeknek másokkal azonos alapon lehetőségük van lakóhelyüknek és annak megválasztására, hogy hol és kivel élnek együtt, és nem kötelezhetőek bizonyos megszabott körülmények között élni”.

2.2.4. Halálesetek

A látogatást megelőző 5 évben összesen 10 haláleset történt, többnyire valamilyen betegség következtében, 2 esetben természetes időskori elhalálozással.

2021 januárjában egy idős ellátott koronavírus megbetegedésben hunyt el. Az ellátott a koronavírus betegsége során kórházi ápolásra szorult, és ezt követően nagyon gyenge állapotban került vissza az Otthonba, elkülönítésére a saját szobájában paraván használatával került sor. Az idős beteg ellátott a rendszeres felügyelet és ápolás ellenére meghalt. Hozzá tartozói nem voltak nála.

2.3. Elhelyezési körülmények

Az Otthonban a 31 lakó 9 szobában volt elhelyezve, az egyes szobákban lakó személyek száma a következőképpen alakult: 1 egyfős, 1 kétfős, 2 háromfős, 4 négyfős és 1 hatfős szoba. Az egyfős szobában az autizmus spektrumzavarral élő férfi lakott.

¹⁵ AJB-1383/2017. számú ügyben

¹⁶ AJB-499/2022. számú ügyben az alapvető jogok biztosa általános hatáskörében a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamarával folytatott levelezés alapján

A szobák egy része otthonosnak mondható volt, az ágyakon plüss állatokkal és a polcokon személyes tárgyakkal, több helyen karácsonyfa is díszítette a szobát. A szekrényekben változó volt a rend, volt néhány lakattal vagy kulccsal bezárt szekrény is. Az egyik ellátott elmondása szerint a lakatokat ők tették fel a szekrényekre maguknak a lopások miatt. Volt, aki a laptopját úgy akarta megvédeni, hogy az ágyneműtartóban tárolta. A szobák másik részében a pokróccal letakart ágyakon kívül szinte semmi nem volt, ezek a szobák sivár hangulatot árasztottak.

Élettársak elhelyezésére lehetőséget biztosító szoba nem volt az Otthonban.

Figyelemmel arra, hogy az egyetlen egyfős szobában egy külön elhelyezést igénylő autizmus spektrumzavarral élő ellátott élt, az Otthonban nem volt lehetőség elkülönítésre, ami a koronavírus járvány időszakban gondot jelentett.

Az ellátottak tágas, képekkel és faliújságra kitett rajzokkal díszített, négyfős asztalokkal, székekkel berendezett közös helyiségben étkeztek.

Az Intézmény vezetőjének tájékoztatása szerint 2022-ben felújítást terveznek az Otthonban, a közösségi helyiségben térelválasztó lesz, hogy két közös helyiség álljon rendelkezésre, a nagyobb belmagasságú terekben pedig galériát alakítanak ki.

A fürdő- és illemhelyiségek száma megfelelt az SZCSM rendelet 41. § (4) bekezdés b) pontjában előírtaknak, de leromlott állapotban voltak. Az Intézmény vezetőjének tájékoztatása szerint a vizes helyiségek felújítása a 2022-ben tervezett felújítás keretében megvalósul.

Az NMM felhívja a figyelmet arra, hogy az SZCSM rendelet 42. § (1) bekezdése szerint a lakószobában legfeljebb négy személy helyezhető el, négynél több személyt egy lakószobában csak kivételesen indokolt esetben, valamint soron kívüli elhelyezésre vonatkozó igény esetén lehet elhelyezni.

A lakók tárgyainak esetleges eltulajdonítása az Alaptörvény XIII. cikkében biztosított tulajdonhoz fűződő joggal összefüggő visszásság veszélyét jelenti.

Az NMM javasolja, hogy az Otthon valamennyi szobájában legyenek személyes tárgyak, a lakószobák otthonossá tételében, díszítésében a személyzet tagjai is segítsék az ellátottakat.

Az SZCSM rendelet 42. § (2) bekezdése szerint házaspárok (élettársak) elhelyezésére külön lakószobát kell biztosítani. Figyelemmel arra, hogy az Intézményben élő ellátottak között erre vonatkozóan felmerült az igény (ld. a 2.11. pontot), az Intézmény biztosítsa a párok közös szobában történő elhelyezését.

2.4. Személyi feltételek

Az Otthonban 4 személy dolgozott ápoló- és 7 személy gondozói munkakörben. A 4 ápoló közül 3 személy munkaviszonya az Intézményben 2021-ben kezdődött, egy ápoló 2015 óta itt dolgozik. Az egyik ápolói munkakörben dolgozó személy végzettsége szociális asszisztens volt. A gondozók többsége szociális gondozó és ápoló végzettséggel rendelkezett. Két terápiás munkatárs (egyikük veszélyeztetett terhesség miatt táppénzen volt) és egy fejlesztő pedagógus (gyógytornász) dolgozott az Otthonban. A takarítási feladatokat két takarítónő végezte.

A teljes munkavállalói létszám 16 fő volt, amelyből összesen egy, ápoló-gondozói munkakörben dolgozó férfi munkatárs volt, a többiek nők voltak.

Az ápolók és gondozók létszáma (11 fő) – figyelembe véve, hogy a 31 ellátott között 6 súlyos, halmozottan sérült ellátott volt – alatta volt az SZCSM rendelet 2. számú mellékletében előírtak alapján számolt szakmai létszámnormának (11,7 fő). A látogatócsoport tapasztalata az volt, hogy az Otthonban az ápolók és gondozók idejének legnagyobb részét az autista spektrumzavarral élő férfi gondozása jelentette. Az NMM javasolja ezért még egy, lehetőség szerint autizmus spektrumzavarral élő személyek ellátására felkészült szakmai dolgozó felvételét, valamint azt, hogy az Intézmény biztosítson az ápolók és gondozók részére ilyen irányú továbbképzést.

A tartós távollétre tekintettel az NMM javasolja a távollévő terápiás munkatárs helyettesítésére (akár határozott időre) még egy terápiás munkatárs foglalkoztatását az Otthonban.

Az NMM javasolja továbbá, hogy az Intézmény törekedjen férfi szakdolgozók felvételére.

A munkavállalók távollétét megnézve, 2021-ben a keresőképtelenség miatti távollétek nagy többségében január-február hónapra estek, amikor a koronavírus betegség miatt zárlat volt az Otthonban (ld. a 2.5 pontot). Összesen 8 munkavállaló hiányzott hosszabb ideig (2-3 hetet) ebben az időszakban. Ezzel összefüggően 5 munkavállalónak volt 2021 januárban nagyon magas számú túlórája. Több munkavállaló 2021 márciusban is jelentős túlmunkát végzett, egyikük kiugróan magas túlóraszámot ért el. Érdekes azonban figyelemmel lenni arra, hogy a magas terhelés rontja a munkateljesítményt, kimerüléshez vezethet, és növelheti a fluktuáció mértékét is. (Az NMM rendelkezésére bocsátott állománytábla szerint a márciusban legtöbbször túlórázó munkatárs a látogatás idején már nem állt az Otthon alkalmazásában.) Az év többi időszakában augusztus és október hónapban volt még jellemző a túlóra, de alacsonyabb mértékben. 2020-ban a 2021. évhez képest jóval kevesebbszer volt szükség a kötelező munkaidőn túli munkavégzésre, túlórák csak február és március hónapban voltak.

A felelősségteljes, fizikai és lelki megterheléssel járó, a koronavírus időszakban a megbetegedések és hozzátartozói karanténok miatt fokozott igénybevétellel járó, túlmunkát is igénylő munkavállalók számára biztosítani kell a lehetőleg külső szakértő által nyújtott szupervíziót a kiégés elkerülése és a dolgozók lelki egészségének támogatása érdekében. Emellett oda kell figyelni arra, hogy a rendkívüli időszakokban szükséges leterheltség ne állandósuljon, és legyen lehetőség a munkahelyi rekreáció különböző formáinak (pl. közös kirándulások) igénybevételére.

2.5. Egészségügyi és pszichológiai ellátás, koronavírus-fertőzés

Az Intézménynek nincs saját állományban foglalkoztatott orvosa, a házi orvos hetente rendel az Otthonban. A rendelés azt jelenti, hogy telefonon egyeztetés történik, és akkor jön el az Otthonba, ha valamelyik ellátott beteg. A pszichiáter szakorvos szintén elmegy az Otthonba, ha ez szükséges, vagy telefonos egyeztetés útján segít probléma esetén. Egy évben egyszer minden ellátottat megnéz.

A női ellátottak számára évente egyszer nőgyógyászati szűrővizsgálat van. Fogorvoshoz szükség szerint mennek az ellátottak.

Az egyik ellátott esetében, aki cukor- és vesebeteg, gyakrabban van szükség kórházi ellátásra, de ezek többnyire rövid ideig tartó vizsgálatok, és utána visszaviszik az Otthonba.

A személyzet elmondása szerint egy személy kivételével valamennyi ellátott nyugtatót szed, amit a pszichiáter írt fel számukra. A nyugtató szedéséről az ellátottak is beszámoltak, volt, aki jelezte azt is, hogy szerinte mindenki szed nyugtatót, ő reggel és este 1 tablettát, este altatót is. A szűrőpróbaszerűen megvizsgált két egyéni gyógyszer-felhasználási lap mindegyikén szerepelt rivotril 2 mg-os adagban napi 3x1 adagolásban. A személyzet elmondása szerint a nyugtatók szedése minden esetben pszichiáter előírása alapján történt.

A női ellátottak számára kötelező az Otthonban a fogamzásgátlás, egy ellátottnak spirálja van, a többiek 3 havonta injekciót kapnak.

Pszichológus hetente megy az Otthonba megnézni a lakókat. A koronavírus betegség miatti zárlat idején (ld. lentebb) nem tudott menni, de el lehetett érni telefonon. A zárlatot követően személyesen is elment az Otthonba.

A látogatócsoport a látogatása során a lakók egészségügyi ellátása kapcsán alapvető joggal összefüggő visszasságra utaló körülményt nem tárt fel.

Az NMM a bentlakásos intézményekben élő női ellátottak által alkalmazandó kötelező fogamzásgátlás kapcsán több jelentésében kifejtette álláspontját.¹⁷ Az Otthonban két, tartós kapcsolatban álló pár élt, közülük az egyik pár eljegyezte egymást, és össze szerettek volna házasodni.

¹⁷ AJB-372/2015. számú ügy, AJB-1686/2015. számú ügy, AJB-3772/2017. számú ügy

A fogamzásgátlás kötelezővé tétele az Alaptörvény II. cikkében írt emberi méltósághoz fűződő joggal és az Alaptörvény VI. cikkében rögzített magán- és családi élet tiszteletben tartásához fűződő joggal összefüggő visszásságot okozott. Az NMM megjegyzi, hogy a gondnokság alá helyezett személy és gondnoka között a fogamzásgátlással (méhen belüli fogamzásgátló eszközzel), összefüggésben meglévő véleménykülönbség esetére kidolgozandó eljárásrend tekintetében egyeztetést folytat az Emberi Erőforrások Minisztériumával, ezért erre vonatkozóan ebben a jelentésben külön ajánlást nem tesz.

Az Otthonban történt koronavírus megbetegedések miatt (először 2 ellátott kapta el a fertőzést) a Zala Megyei Kormányhivatal Nagykanizsai Járási Hivatala népegészségügyi feladatkörében 2021 január 11-től kezdődően járványügyi elkülönítés biztosítását rendelte el. Az Otthon a szükséges egészségügyi ellátás kapcsán a háziorvossal folyamatosan egyeztetett, a beteg ellátottakat a házi orvos megvizsgálta. A személyzet tagjának beszámolója szerint nem lehetett megoldani az elkülönítést az Otthonon belül, egyre többen betegedtek meg, minden ellátott koronavírus-tesztre pozitív volt. Néhányan a személyzet tagjai közül is megbetegedtek, ők otthon maradtak. A Magyarszerdahelyen lévő Intézményből jöttek ápolók helyettesíteni a kieső dolgozókat, segíteni az Otthon ellátottainak ápolásában.

A zárlat időtartama alatt az ellátottak nem hagyhatták el az Otthont, látogatót nem fogadhattak, kizárólag saját használati tárgyakat és háztartási eszközöket (tányér, pohár, evőeszköz), textíliát (ágynemű, ruhanemű, törölköző) használhattak, azokat elkülönítetten kellett tisztítani és tárolni. A felületek és a környezet rendszeres takarítását és fertőtlenítését vírusok ellen hatásos szerrel kellett végezni.

Az ellátottak beszámolója szerint a zárlat alatt csak a mosdóba mehettek ki a szobájukból, maszkot és kesztyűt kellett hordaniuk. (Aludniuk is maszkban kellett volna, hogy a szobatársat ne fertőzzék meg.) A szobákba asztalt és székeket vittek, és az ebédet is a szobában fogyasztották el. Dohányozni sem lehetett kimenni, a nyitott ablaknál dohányoztak.

A személyzet beszámolója szerint az ellátottak nehezen viselték a karantént. Különösen a rehabilitációs részlegen lévőket viselte meg, mert ők megszokták, hogy kijárnak, vásárolnak. Agresszív viselkedés nem alakult ki, de depressziós volt a hangulat, mindenki bezárkózott a szobájába. Gyakran mondogatták az ellátottak, hogy „mikor lesz vége”, „kimennénk, már nem bírjuk”, a személyzet tagjának elmondása szerint az udvarra ki tudtak menni a zárlat alatt.

A járványügyi elkülönítés a vezetőségtől kapott tájékoztatás szerint február közepéig tartott.

A járványügyi elkülönítés szükségessége és lebonyolítása tekintetében a látogatócsoport alapvető joggal összefüggő visszásságot nem tárt fel.

Az Otthonban dolgozók közül a látogatás időpontjáig 3 személy kapott egy oltást, 7 személy rendelkezett két oltással, és 2-en a harmadik oltást is megkapták (Pfizer, Janssen, SputnikV, Sinopharm, Moderna és Astra Zeneca típusú vakcinákat). Az ellátottak közül valamennyien be voltak oltva (30 ellátott 3 oltással, egy fő 2 oltással rendelkezett), Pfizer és Moderna oltóanyaggal.

2.6. Korlátozó intézkedések szabályzata

Az Intézményben nem alkalmaznak fizikai vagy kémiai korlátozással járó intézkedést. Az autizmussal élő ellátott esetében sem alkalmaznak fizikai korlátozó intézkedést, csak pszichés megnyugtatót és (nem kémiai korlátozást jelentő) gyógyszeres kezelést.

Az Intézmény a Korlátozó intézkedések szabályzatát 2021-ben átdolgozta és a Házi rendhez csatolta, a szabályzat a hatályos jogszabályi rendelkezésekkel összhangban volt.

A korlátozó intézkedések tekintetében a látogatócsoport alapvető joggal összefüggő visszásságot nem tárt fel.

2.7. Élelmezés

Az ellátottak naponta 5 alkalommal étkeznek, a reggeli és a vacsora többnyire kenyér felvágottal, vajkrémmel, kevés zöldséggel. A kenyér gyakran teljes kiőrlésű változatban szerepelt az étlapon. Az ebéd leves és főétel, a legtöbb esetben valamilyen zöldséget is tartalmazott. A tízórai általában joghurt vagy kefir, az uzsonna gyümölcs (legtöbbször alma) volt.

Az ellátottak az ételekre nem panaszkodtak, azt finomnak találták. A személyzet elmondása szerint az ellátottak mindig kaphatnak repetát, ha kérnek, és étkezési időn kívül is tudnak ételhez jutni, mert mindig van kenyér, és a hűtőben vaj, zsír, zöldség vagy gyümölcs. Ezt az ellátottak megerősítették, akik azt is elmondták, hogy üdítőt is szoktak kapni.

Az élelmezés tekintetében a látogatócsoport alapvető joggal összefüggő visszásságot nem tárt fel.

2.8. Tisztálkodás, öltözködés

Az ellátottak minden nap fürdenek, egy részük reggel, a többiek este. Este először az ápoló-gondozó részleg lakói fürdenek, ill. fürdetik őket az ápolók, majd a rehabilitációs részleg lakói fürdenek. Az ellátottak elmondása szerint mindig van meleg víz. Szappan és törölköző mindig van a mosdóban, de volt olyan ellátott, aki a sajátját használta.

Az ellátottak a saját ruháikat hordták. Hétfőn és csütörtökön kell leadni a szennyest, pénteken és szerdán kapják vissza tisztán a ruháikat. A kevésbé önállóak között is volt, aki önállóan öltözködött, a ruházata csak igazításra szorult, de volt, aki ennél több segítséget igényelt az öltözködésben. Egy a rehabilitációs részlegen lévő férfi ellátott elmondta, hogy csoportosan szoktak kimenni ruházatot vásárolni, de a látogatást megelőzően régen volt ilyenre példa.

A tisztálkodás és öltözködés tekintetében a látogatócsoport alapvető joggal összefüggő visszásságot nem tárt fel.

2.9. Foglalkoztatás, munkavégzés

Az Otthon napirendje szerint délelőtt egyéni és csoportos, délután csoportos foglalkozások vannak másfél órás időtartamban. A személyzet egyik tagjának elmondása szerint terápiás csoportfoglalkozás nincs az intézményben. Az ellátottak csoportos tevékenységként csak a karácsonyi meghívók készítését említették. Napi tevékenységnek többen a takarítást, vagy a beszélgetést jelölték meg. Az egyik ellátott, saját alkotó munka keretében, szénrel készített művészi értékkel bíró rajzokat, melyek a szobája falát is díszítették.

Az ápoló-gondozó részleg lakói közül ketten munkaügyi jogviszony keretében dolgoztak, egy ellátott a takarításban, parkgondozásban vett részt, egy ellátott pedig külső munkahelyen dolgozott. További két ellátott fejlesztő jogviszonyban dolgozott, egyikük a kerámia műhelyben, a másik ellátott szintén takarítást és parkgondozást végzett. A rehabilitációs részleg lakói közül 3-an dolgoztak munkajogviszony keretében külső munkáltatónál, és 6 ellátott fejlesztő foglalkoztatásban, valamennyien a takarításban és parkgondozásban vettek részt.

Az ellátottak beszámoltak róla, hogy a születésnapokat és névnapokat megünnepelték korábban háromhavonta, ezek az ünnepek a koronavírus járvány miatt elmaradtak, de a látogatást megelőző pénteken újra tartottak ilyen összejövetelt és bepótolták az elmaradt ünnepeket. Júliusban grillparti, augusztusban lángosozás, októberben palacsintasütés volt. Decemberre mikulás és karácsonyi ünnepséget terveztek.

Az ellátottak rendszeres egyéni és csoportos, napi foglalkoztatásának hiánya az ellátottak emberi méltósághoz és testi és lelki egészséghez fűződő jogával összefüggő visszásságot okozott. Az ellátottak számára biztosítani kell a lehetőséget arra, hogy az érdeklődésüknek és képességeiknek megfelelő, szervezett foglalkozásokon napi rendszerességgel részt vehessenek. Ennek megvalósítását segíthetné a tartósan távollévő terápiás munkatárs helyettesítésének megoldása (ld. a 2.4 pontot).

2.10. Kapcsolattartás

A személyzet elmondása szerint a koronavírus járvány miatt elrendelt látogatási tilalom idején 2-3 olyan alkalom volt, hogy a hozzátartozók eljöttek az intézményig, és egymástól 3 méter távolságban tudtak beszélni az elláttal.

A vizsgálat időpontjában a látogatási tilalom már feloldásra került, az ellátottak tudtak látogatókat fogadni. A látogatónak, ha nem rendelkezett 3 oltással, fel kellett vennie a védőöltözetet, a maszk pedig minden esetben kötelező volt. Az ellátottakat ritkán látogatták, a hozzátartozók többnyire hétvégén jöttek, és előre jelezték az érkezésüket. Az ellátottak között volt, akiknek voltak rokonai, de nem látogatták őt, és csak telefonon vagy messengeren keresztül tartották a kapcsolatot. Más elmesélte, hogy a koronavírus-járvány miatti látogatási tilalom előtt látogatta meg a nővére, a korlátozások időszakában pedig telefonon beszéltek. Volt olyan ellátott, aki tartotta az édesanyjával a kapcsolatot, az édesanyja még nem volt nála, de tervezte, hogy meglátogatja valamikor.

Azok az ellátottak, akik rendelkeztek mobiltelefonnal, telefonon is tudták tartani a kapcsolatot a hozzátartozóikkal. Elvileg lehetséges volt a vezetékes irodai telefon használata is, de ezzel a lehetőséggel nem szoktak élni az ellátottak. Az azonban elő szokott fordulni, hogy a hozzátartozó a vezetékes telefont hívja, és így beszél az elláttal.

A levelezés, csomagküldés is gyakori volt. A járványügyi korlátozások alatt 48 órára karanténba kellett tenni a leveleket, a csomagban csak fertőtleníthető dolgokat lehetett küldeni, saját készítésű élelmiszert például nem vettek át.

Az ellátottak használták a facebook-ot és a messenger-t is kapcsolattartásra.

A kapcsolattartás tekintetében a látogatócsoport alapvető joggal összefüggő visszásságot nem tárt fel.

2.11. Párkapcsolatok, intimszoba

A személyzet elmondása szerint vannak kialakult, tartós párkapcsolatok. Az egyik pár 10 éve van együtt, a másik pár 4-5 éve jár, és eljegyezték egymást, szerettek volna összeházasodni.

Az egyik pár szeretett volna közös szobában lakni, és mivel erre ebben az Otthonban nincs lehetőségük, elmondták, hogy egy lakóotthonba akarnak átköltözni. A másik pár számára a párkapcsolat elsődlegesen barátságot, egymás megvédését jelenti, és nem vágytak testi együttlétre, hozzátéve, hogy ezt hol, hogyan is lehetne itt.

Az intézményben nincs lehetőségük a pároknak arra, hogy közös szobában lakjanak, és intimszoba sincs. A személyzet elmondása szerint, ha egy pár együtt szeretne lenni, arra napközben van lehetőség, ha a szobatárs kimegy a szobából.

Az élettársi- és az intimszoba hiánya az ellátottaknak a magán- és családi élethez fűződő jogával összefüggő visszásságot okozott. A tartós kapcsolatban élő párok számára a közös szobák kialakításával lehetővé kell tenni, hogy élettársi kapcsolatban éljenek, az intimszoba kialakításával pedig lehetőséget kell adni az erre igényt tartó ellátottaknak az alkalmi együttlétre.

2.12. Érdekképviselő, panaszmechanizmus

Az Otthonban Érdekképviselői Fórum működik. Az Érdekképviselői Fórum 2021. október 21-i üléséről tartott emlékeztető rámutatott az intézmény tárgyi feltételeinek hiányaira:

Tárgyi eszközként mosógépre és ruhaszárítóra van szükség, az ebédlőben az asztalok és a székek, a tálalószekrény elhasználódtak, a tálalókonyha felszerelése is elavult és hiányos. A rehabilitációs részleg lakói számára szükség lenne saját tálaló konyha kialakítására, ahol maguk tevékenykedhetnének, felkészülve az önálló életre. A foglalkoztatás biztosításához megfelelő helyiség kialakítására, és a szükséges eszközök beszerzésére van szükség. A papír- és vegyi áru

tárolásához raktárhelyiséget kellene kialakítani. Az intézmény dekorációjához képeket, új függönyöket kell vásárolni, az adminisztrációhoz laptopra és számítógépre is szükség van.

Az Érdekképviselési Fórum az utóbbi években egy írásos panaszt kapott ellátottaktól. A 2019-ben érkezett panasz egy korábbi ellátott-társ magatartására vonatkozott, aki azóta elköltözött az Otthonból.

A látogatócsoport nem látott az Otthonban panaszládát. Az életkörülmények jobbá tételének egyik leghatékonyabb eszköze, ha a személyzet az ellátottak elhelyezéssel, illetve bánásmóddal kapcsolatos sérelmeiről a lehető legrövidebb időn belül értesül, azokat ésszerű időn belül kivizsgálja, és az orvoslásuk érdekében szükséges intézkedéseket haladéktalanul megteszi. A panaszmechanizmus fontos eleme az is, hogy az ellátottak és hozzátartozóik névtelenül is tudják jelezni a problémáikat, vagy jobbító szándékú észrevételeiket, javaslataikat. A panaszláda a névtelen panasztétel egyik hatékony eszköze.

Panaszláda hiányában az ellátottak vagy hozzátartozóik nem tudták név nélkül jelezni az intézményi körülményekkel kapcsolatos kifogásaikat, ami a panaszhoz fűződő joggal összefüggő visszásságot okozott.

3. Összefoglalás

Az Otthonban a látogatás időpontjában 31 ellátott élt, valamennyien gondnokság alatt álltak. A gondnokság intézménye tekintetében a jelentés felhívta a figyelmet a CRPD rendelkezéseire, a gondnokság alá helyezési eljárás garanciáinak érvényesülésére.

Az ellátottak környezete a lakószobák nagy részét érintően sivár volt, alig voltak személyes tárgyak. A mosdó- és fürdő helyiségek leromlott állapotban voltak. A párkapcsolatban élők közös szobában elhelyezését az Otthon nem tudta biztosítani, és intimszobát sem alakított ki.

A szakmai személyzet létszámát – figyelemmel az autizmus spektrumzavarral élő ellátott ellátására is – indokolt lenne növelni, és egy további terápiás munkatárs foglalkoztatására is szükség lenne.

A koronavírus-járvány nem került el az intézményt, az itt élők valamennyien elkapták a vírusfertőzést, 2021. január 11-től mintegy egy hónapig az Otthon járványügyi elkülönítés alatt állt. Ebben az időszakban az ellátottak szinte csak a szobájukban tartózkodtak, az étkezéseiket is ott fogyasztották el.

Néhány ellátott külső munkáltatónál dolgozott munkajogviszony keretében, és voltak, akik fejlesztő foglalkozás keretében a kerámia műhelyben dolgoztak, vagy a takarításban, park gondozásban vettek részt. Az ellátottak napi foglalkoztatása szervezett keretek között nem volt megoldott.

4. Ajánlások, javaslatok

A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem a **Belügyminisztert**, hogy a **Miniszterelnökséget vezető miniszterrel** együttműködve

1. adjon ki útmutatót a fővárosi és megyei kormányhivatalok számára arra vonatkozóan, hogy a gondnoksági perekben a keresetlevélben kért szakértői bizonyítás csak az orvosi szakértelmet igénylő kérdésekre vonatkozzon, egyúttal hívja fel a figyelmet arra, hogy az ügyei intézésében, döntései meghozatalában segítségre szoruló személy számára, a gondnokság alá helyezés alternatívájaként, kérelemre támogató személy kirendelése is megoldást nyújthat.

A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 37. §-a alapján felkérem a **Magyar Igazságügyi Szakértői Kamarát**, hogy

2. a gondnoksági perekben eljáró igazságügyi orvos szakértők számára készülő módszertani levél kidolgozása során vegye figyelembe a CRPD Bizottság jelentésében foglaltakat, amely szerint a gondnoksági perek eldöntése nem alapulhat döntő mértékben a pszichiáter szakértő által készített szakvéleményen.

A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem a **Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság főigazgatóját mint az Intézmény fenntartóját**, hogy

3. biztosítsa annak feltételeit, hogy az Otthon tervezett felújítása során a fürdő- és mosdó helyiségek felújítása is megtörténjen, külön foglalkoztató helyiség és raktárhelyiség kerüljön kialakításra, a rehabilitációs részleg lakói pedig lehetőség szerint külön tálaló konyhával rendelkezzenek;
4. biztosítsa az Otthon számára hiányzó tárgyi eszközök beszerzésének anyagi feltételeit (mosógép, ruhaszárító, ebédlő asztalok és székek, foglalkoztatáshoz szükséges eszközök, dekoráció, laptop és számítógép).

A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján felkérem az **Intézmény vezetőjét**, hogy

5. Az intézményi elhelyezést megelőzően az ellátott körülményeinek feltárása során legyen figyelemmel arra is, hogy a gondnokság alatt álló ellátott saját elhatározásából költözik-e az Otthonba, vagy a gondnoka, családtagja kérésére;
6. a lakoszobák otthonosabbá tételéhez adjon segítséget az ellátottak számára, személyes és dekorációs tárgyak elhelyezésével tegye élhetőbbé környezetüket;
7. alakítson ki az Otthonban élettársak elhelyezésére lehetőséget adó szobákat;
8. alakítson ki az Otthonban intimszobát;
9. foglalkoztasson még egy fő, lehetőség szerint autizmus spektrumzavarral élő személyek ellátására felkészült szakmai dolgozót;
10. a tartósan távollévő terápiás munkatárs helyettesítésére vegyen fel új munkatársat, és biztosítson az ellátottak számára változatos napi elfoglaltságot szervezett foglalkozások keretében;
11. lehetőség szerint szervezzen a személyzet tagjai számára a rekreációt lehetővé tevő programokat és biztosítsa a szupervíziót külső szakértő által nyújtott konzultációs lehetőség formájában;
12. helyezzen el az Otthonban panaszládát.

Budapest, 2022. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

Melléklet

1-2. számú képek: Lakószobák

3-4. számú képek: Szekrény ruhákkal és üresen

5. számú kép: Ebédő

6. számú kép: Mosdó

7. számú kép: Illemhelyiség ajtaja

8. számú kép: Ellátott rajza